

КРИЗА НА КУЛТУРАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА?

Костадин Голаков

Филолошки факултет, УГД – Штип, kostadin.golakov@ugd.edu.mk

Криза (од грчки κρίσις - *krisis*; придавска форма: “критичен“, “кризен“) е секој настан кој е, или се очекува да доведе до нестабилна и опасна ситуација која влијае врз поединецот, група, заедница или цело општество. Кризите се сметаат како негативни промени во безбедноста, економијата, политиката, општеството, особено кога се случуваат ненадејно, со мало или без предупредување. Кризата е ситуација од сложен карактер (семејство, економија, општество) кога системот функционира слабо, неопходно е итно решение, но причините за нефункционалноста се непознати.¹

Криза на културата - поим, кој ја бележи ситуацијата, настаната како резултат на раскилот меѓу културата со сите нејзини институции и структури и нагло изменетите услови на општествениот живот. Кризата на културата е карактеристична за крајот на XX и XXI век. Врз судбината на културата се одразува судирот на духовно-карактерните идеали со реалниот живот. Се суши енергијата на културните вредности, креативниот дух ја напушта културата која не е способна да го задоволи духовниот глад на општеството.²

Последниве години, постојано го слушаме овој термин, кој, како да навлезе во сите пори на нашето општество: имаме економска криза (рецесија), криза на идентитет, општествена криза, политичка криза, криза во културата, криза на мислењето и знаењето и криза на уметноста.

Фактот, со кој мораме да се согласиме, е дека општеството во кое живееме се наоѓа во криза. Забележуваме појави кои укажуваат на намалени човечки вредности, деградација на етиката, грижа (рамнодушност) за секојдневието и утрешнината.

Во такви услови, кога духот на парите е сеприсутен, секако дека културата претрпува негативни промени. Таа се става во општеството на место кое не дозволува нејзината улога да добие улога на носител на промени. Денес, доколку културата во Република Македонија се

¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Crisis>, преземено на 29.02.2012.

² Большой толковый словарь по культурологии. Кононенко Б.И.. 2003.

постава како тема за дискусија, за неа ќе се разговара во социјално-политички рамки, што е легитимно, но, прашањето е, дали е и неопходно.

Ако поимот “култура” го сфаќаме како цивилизација, како збир на научно-технички и хуманитарни достигнувања кои ѝ дозволуваат на личноста достоинствено да живее во општеството и максимално да ги користи неговите богатства, јасно е дека научно-техничкиот прогрес не води директно до културен процут и духовна благосостојба на општеството, дека бурниот развој на техниката и особено на индустријата не само што не помага во целост, туку и понекогаш ѝ нанесува штета на културата и дека техничката цивилизација е далеку од културниот идеал. Културата се восприема стереотипно како необврсна и надсистемска.

Затоа, говорејќи за кризата на културата, станува збор за криза на животот, воопшто. Меѓутоа, би сакал да поставам и едно сосема друго прашање, а тоа е: дали некогаш воопшто културата во Република Македонија не била во криза?

Осврнувајќи се на историјата, Република Македонија секогаш била во состојба на криза: петвековно ропство, војни, промена на различни општествени системи за краток временски период. Сепак, во сите тие временски периоди, постоела култура, можат да се набројат безброј примери на писатели, поети, собирачи на народни умотворби, се задржале обичаите... Деновиве, и покрај економската криза, сведоци сме на зголемена културна активност на локално и државно ниво: се градат споменици, се чувствуваат дејци, се издаваат томови македонска литература на македонски и странски јазици, се снимаат филмови, музика, се одржуваат фестивали од секаков тип, постои голема активност на Интернет, нашите уметници (можеби недоволно) имаат можност да се претстават во странство, да учествуваат во меѓународни проекти. Присутни се трите типови на култура:

А) Масовна култура: шпански, турски, индиски серии, бестселери, масовни спортски манифестации, фестивали, итн.

Б) Висока (елитистичка) култура: на пример, балет, концерти на класична музика, фестивалот Охридско лето, културни настани на кои присуство можат да си дозволат луѓе со подлабок џеб или добиена покана.

В) Контракултура – културата на младината, која се спротивставува на нормите на официјалната култура преку едно алтернативно однесување: Интернет пиратерија, андерграунд настани, самиздат, електронски блогови, медиуми.

Доколку се споредат овие факти, добиваме еден парадокс: имаме култура, но, дали може да се смета дека кризата е само во смисла на уметничката вредност на културата и настаните поврзани со неа?

Мислам дека одговорот на ова лежи во самиот парадокс: за културата во една држава е неминовно да има криза, затоа што секоја криза е плодна почва што раѓа врвни дела во сите правци на културата, кои како последица стануваат темели на културата, што значи и на реалноста. Гледано во иднина, интересот за култура мора да се зголеми, а со тоа и уметничката вредност на самата култура: на прво место, сметам дека ќе се најдат многумина во Македонија кои ќе гледаат на творењето како на излез од сегашнава ситуација, што ќе биде позитивен чекор за генерална промена во општеството. Не е важно дали тоа ќе бидат домашни или странски творци. Самата суштина на културата лежи во космополитизмот. Ако економската криза е причина за бегство во странство на оние што се занимаваат со култура, на неа може да се гледа и од поинаков аспект: важно е да има плодна почва за творештвото.

Истовремено, сметам дека кризата може да стане момент на пресврт во развојот на македонската култура, а и на културата на светско ниво. За да се добие поголема уметничка вредност потребно е време, како што се потребни и промени во културните политики на самата држава.

Сепак, сметам дека оваа современа криза ќе биде предвесник на нова културна парадигма, затоа што, независно од сите пречки со кои се сочуваат општествата, човештвото мора да се издигне на културно ниво над сегашново.

Користена литература:

1. Большой толковый словарь по культурологии. Кононенко Б.И.. 2003.
2. Й.Хейзинга. Homo ludens. В тени завтрашнего дня. М., 1992.

Интернет ресурси:

1. <http://en.wikipedia.org/wiki/Crisis>, преземено на 29.02.2012.